

Василь Саган

Польське поетично-пісенне слово в харкові (...імпресія-спомин з недавніх літ)

Studia Ukrainica Posnaniensia 1, 303-306

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**ПОЛЬСЬКЕ ПОЕТИЧНО-ПІСЕННЕ
СЛОВО В ХАРКОВІ
(...ІМПРЕСІЯ-СПОМИН З НЕДАВНІХ ЛІТ)**

ВАСИЛЬ САГАН

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
Харків — Україна

**POLSKIE SŁOWO POETYCKIE I ŚPIEWANE W CHARKOWIE
(...IMPRESJA-WSPOMNIENIE Z NIEDAWNYCH LAT)**

WASYL SAHAN

Charkowski Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny imienia Hryhorija Skoworody,
Charków — Ukraina

STRESZCZENIE. W artykule przedstawiona została panorama rozprzestrzeniania się polskiego słowa poetyckiego w Charkowie — jednym z największych miast ukraińskich. Zasadniczy akcent położony został na popularyzację polskiej poezji śpiewanej w latach 80-tych XX stulecia przez znanych polskich śpiewaków operowych. Polskie słowo poetyckie i śpiewane służyło jako duchowna więź między sąsiednimi narodami słowiańskimi, sprzyjało kształtowaniu wewnętrznego protestu przeciwko totalitarnemu ponizaniu jednostki ludzkiej.

**POLISH POETIC-SONG WORD IN KHARKIV
(...IMPRESSION-REFLECTION OF RECENT YEARS)**

VASYL' SAHAN

Kharkiv H. S. Skovoroda National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine

ABSTRACT. The article focuses on the investigation of the origin of Polish poetic word in Kharkiv — one of the biggest Ukrainian cities. The main emphasis is laid upon composing popular Polish song poetry by Polish singers in the 80s of the XXth century. Polish poetic-song word served as a spiritual link between the Slavs neighbours, it favoured the formation of the inner protest against humiliation of personality.

Від Слобожанщини до Польщі — понад тисячу кілометрів. „Тисяча” — не відстань, а символ: „далеко”. Так далеко, як до тієї легенди, коли йшли троє братів — Чех, Лях і Українець, шукаючи добрих земель для своїх племен-народів, та й розійшлися: Лях — на Захід, Чех — на Південь, Українець — на Схід. Магічною силою скоротити ту віддаль, донести привіт до дружнього серця наділене слово.

Польське художнє слово має в Харкові давнє коріння. Чи не є першими зернами його популяризації закладини Харківського колегіуму 1727 року єпископом Єпифанієм Тихорським? А його наступник Доситей виклопотав для колегіуму багату бібліотеку знаного церковного діяча й письменника Стефана Яворського, вагому частку якої складали публікації та рукописи польською мовою. Нова хвиля поширення польського слова — відкриття в Харкові університету. З 1818 року в університеті впроваджуються лекції з польської мови й літератури. Першим учителем польської був тут Петро Гулак-Артемівський. В „Українському віснику”

з'являються і його перші переклади польських поетів. Яскраво зоріє на небі полоністики Харкова тих літ й ім'я Олександра Склабовського — поета, перекладача та етнографа, з народження пов'язаного зі Слобідською Україною. Його улюбленими поетами були Ян Кохановський, Адам Нарушевич, Францішек Карпінський.

У грудні 1825 року в Харкові був проїздом Адам Міцкевич. Твори польського поета-пророка перекладали студенти університету, читали професори на лекціях: вони викликали в усіх прагнення сягнути глибин мудрості, набратися сили духу, розкрити світлу таємницю польської мови.

...То минувшина... Зазирнімо ж у ближчий час. У 60–80 роки ХХ століття, коли в Харкові воістину розкошувало польське поетичне слово, а справжніми амбасадорами польської поезії були естрадні співаки.

Легенда польської естради Рена Рольська під час гастролей у Харкові виконувала пісню Альфреда Шютця на слова Фелікса Конарського *Czerwone maki na Monte Cassino*. Монте Кассіно — німецький стратегічний пункт в Італії, здобутий польськими вояками в 1944 році. Понад три тисячі вояків із 2-го Польського корпусу полягли в страшній битві з фашистами на цій ключовій фашистській позиції оборони, так званій лінії Густава. Співачка перед виконанням доступно анонсувала зміст пісні, а наприкінці клала квіти перед рампою сцени, наче до могили.

Przejdą lata i wieki przeminają,
Pozostaną ślady dawnych dni!..
I wszystkie maki na Monte Cassino
Czerwiejsze będą, bo z polskiej wzrosną krwi!

(Пройдуть роки і проминуть віки,
Та позостане слід минулих днів!..
І маки на Монте Кассіно
Пурпуровими будуть, бо з польської крові зросли!)

То був 1967 рік, коли воєнну тематику глядач сприймав дуже щиро.

Варто зауважити, що Рена Рольська, крім України, з великим успіхом концертувала в Європі, Канаді, США. Одна з американських газет у Філадельфії відзначала: „... Її премілий голос та інтерпретаційний талант, що дає змогу відтінити майже кожне слово пісні, — великий скарб, з яким Рольська може підкорювати світ”.

Неабиякою популярністю в Україні користувався й тодішній шлягер Рени Рольської *Złoty pierścionek* (*Золотий перстень*) — музика Є. Васовського, слова Р. Садовського.

Ще одна легенда польської естради Пьотр Шепанік привіз в Україну пісню *Nigdy więcej* (*Більш ніколи*) — музика В. Пентовського, слова А. Тильчинського, а Богдан Лазука — кіноактор і співак — *Dzisiaj, jutro, zawsze* (*Сьогодні, завтра, завжди*) — музика В. Пентовського, слова А. Тильчинського.

А. Тильчинський — один зі знаних поетів-піснярів Польщі, став відомий і в Україні завдяки, крім П. Шепаніка та Б. Лазуки, Ірені Яроцькій. Пісня А. Кожинського на слова А. Тильчинського *Zawsze pójdę z tobą* (*Завжди йтиму з тобою*) входила до золотого репертуару співачки.

Ірена Яроцька наспівала й *Kawiaręnki* (*Маленькі кав'ярні*), яку написали композитор В. Тжцінський та поет Й. Клейни. Ця пісня звучала з бобінних магнітофонів у студентських гуртожитках та на дискотеках.

„Сумним янголом польської пісні” величав Еву Демарчик ведучий міжнародного фестивалю польської пісні в Сопоті Люціан Кидринський. Ця співачка —

легенда краківського кабаре — кав'ярні *Під баранами* відкрила для України одного з чільних польських поетів ХХ століття Юліана Тувіма. Пісня *Tomaszów* (муз. З. Конечни) була в серці й на устах багатьох харківських інтелігентів, для яких Польща стала місточком у заборонений і такий вимріяний світ кольорово-вільної Європи.

З творчістю поетеси Агнешки Осецької познайомила харків'ян славетна Марія Родович. Щоправда, на платівках фірми *Мелодія* пісенні тексти звучали по-російськи, але в концертах, як правило, по-польськи.

Zaczęty zeszyt (*Розпочатий зошит*) і *Rozmowa poety z kotornikiem* (*Бесіда поета з судовим виконавцем*) на музику С. Краєвського, *Polska Madonna*, (*Польська Мадонна*) на музику А. Сікоровського, *Kolęda z pretensjami* (*Колядка з претензіями*) на музику М. Стефанкевича завдяки експресивному виконанню Марилі Родович відкрили Україні складний, суперечливий, драматично-трагічний поетичний світ Агнешки Осецької, яка передчасно пішла з життя... Чи не з надмірної любові до нього, бо ж писала:

Sucha kostucha, ta Miss Wykidajło,
wyłączy nam prąd w śródku dnia,
pchajmy więc taczki oblędu jak Byron,
bo rrraz mamy bal...
Niech żyje bal,
bo to życie to bal jest nad bale,
niech żyje bal,
drugi raz nie zaproszą nas wcale,
orkiestra gra,
jeszcze tańczą i drzwi są otwarte,
dzień wart jest dnia
I to życie zachodu jest warte.

(Суха костуха, та Міс Викидайло
вимкне нам струм серед дня,
то ж пхаймо тачки ці омани, як Байрон,
бо ррраз у нас бал...
Най живе бал,
бо життя це — то бал понад бали,
най живе бал,
вдруге нас не запросять ніколи,
оркестр іще гра,
ще танцюють, і двері відперто,
день вартий дня,
і життя це чогось-таки вarte).

У Харкові польські співаки виступали в найпрестижніших залах того часу — Будинку культури харківського електромеханічного заводу та в кіноконцертній залі *Україна*. Ажіотаж з квитками, переповнені зали, святкова атмосфера, квіти, нечувана як на той час звукотехніка, витончений артистизм талановитих співаків і музикантів, шикарні костюми від „Moda Polska” творили чудо. Польське пісенно-поетичне слово ставало взірцем філософської образності й оазою „Holde Kunst” — високого мистецтва. Харків мав би дуже завдячувати „Pagar”-у („Польській артистичній агенції”), що організовувала виступи провідних співаків Польщі в нашому вже й тоді тотально зросійщеному місті. Польське сло-

во, польська культура протистояли панросійству. Недарма концерт відомої польської біг-біт групи „Червоні гітари” блокувала міліція.

Здогадуватися – розуміти по-польськи, вчити польську було трохи модно, але, що найголовніше, виховувало прагнення „не бути одним з шеренги”. Можна без сумніву стверджувати, що діяльність таких українських вокально-інструментальних ансамблів, як *Кобза*, *Смерічка*, була інспірована творчістю польської групи „Skaldowie” („Скальди”). Співпраця керівника й композитора „Скальдів” А. Зелінського з поетом Лешком Олександром Мочульським стала одним з найвагоміших чинників триумфального успіху групи.

А. Зелінський стає *persona grata* естрадного бомонду, законодавцем нової пісенної моди, нового стилю, в якому елементи року використовуються в дуже оригінальний спосіб.

Чеслав Немен, який, за його словами, ніколи не співав пісень, а лише балади, відкрив українським слухачам філософсько-інтелектуальну лірику К. Ц. Норвіда. *Вета ramięci żalobny rapsod* (*Жалібна раясодія пам'яті Бема*) була й залишається мистецькою вершиною великого співака, який, справді, був магіком співаного слова.

Візитною карткою маестро була балада *Dziwny jest ten świat* (*Дивний цей світ*). Високий поетичний таланти Ч. Немена віддзеркалився і в його власних поетичних текстах *Moje zapatrzenie* (*Моє замилування*), *Serdeczna tuza* (*Сердечна муза*), *Żuć przeciw wojnie*, *Postskriptum* (*Жути супроти війни*, *Постскриптим*) та інших.

На Міжнародному фестивалі естрадної пісні в Сопоті 1979 року, широко трансльованому телебаченням, за пісню *Nim przyjdzie wiosna* (*Заки надійде весна*) на слова Я. Івашкевича Ч. Немен був удостоєний головної нагороди — Grand Prix. Платівка „Postskriptum” фірми „Polskie nagrania”, що вийшла невдовзі, розійшлася в Харкові блискавично.

Саме в такий — пісенний — спосіб... доходило польське поетичне слово до харків'ян. Воно слугувало душевним зв'язком, бо вчувалася в ньому загальнолюдська й особистісна національно-щемлива нота, як у цьому фрагментикудзеркальці поезії Станіслава Ришарда Добровольського:

Są zmięczy we fiordach i cienie pyramid,
I zorze polarne, i sen pod palmami
Stubarwne motyle, baśniowe ogrody
I miasta w ogrodach cudownej urody.
Być może gdzie indziej... Lecz sercu jest droższa
Piosenka nad Wisłą i piasek Mazowsza.

(Є сутінь фіордів і тінь піраміди,
і зорі полярні, і сон, там де пальми,
метелик барвистий, розкішні сади,
в садах тих — міста розкішної вроди.
Можливо, десь там... Мені ж наймиліша
над Віслою пісня та пісок Мазовша) —

для українців ці слова перегукуються з поезією Володимира Сосюри, сповненою такою ж потужною патріотичною енергетикою:

Любіть Україну вві сні й на яву,
Вишневу свою Україну!
Красу її, вічно живу і нову,
І мову її солов'їну!